

što je pojava da se akcentom razlikuju odnosni pridjevi od kvalitativnih bila samo jezična težnja koja se nije u potpunosti ostvarila. A nije se vjerojatno baš zato što velik broj odnosnih pridjeva nema usporedne kvalitativne pridjeve sa -en pa akcenatska razlika nije ni potrebna. Kad je kod velikoga broja nema, nije onda čudo što se u novije vrijeme nameću akcenti osnove i tamo gdje je već bila ostvarena, to lakše što spoznaja o pravoj prirodi te razlike nije nikada u potpunosti bila jasna. Kakve se razlikovne mogućnosti književni jezik time lišava, nije potrebno posebno isticati.

311. Sufikse -nī, -anī, -enī povezuje dakle i akcenat, tj. pojava sporoga akcenta na pretposljednem slogu s težnjom da bude znak za razlikovanje odnosnih pridjeva od određenih oblika pridjeva od iste osnove sa sufiksom -(a)n, -an, -en. Težnja se ni u jednom sufiksu nije u potpunosti ostvarila gotovo zbog istih razloga.

ŠALJIVA BAŠTINA

(Jedna sramota prijevodne književnosti)

Josip Tabak

Nišaneći na ostatke nesavjesnih prevodilaca i izdavača (koji su u nas danas zapravo društveni fosili, i kao takve treba ih staviti u vitrinu, a ne u izdavačke kuće), neki su »kulturni radnici« otišli dotle te ustvrdili kako se u nas prevodilo bolje prije rata, pa čak i za vrijeme rata. I čemu uopće iznova prevoditi djela koja su jednom prevedena? — vele oni. Po njihovu, dovoljno je u tim prijevodima promijeniti pravopis, malo ih lektorski retuširati — pa s njima u tiskaru! Što su takvi ljudi neobaviješteni, ni po jada: ali je muka u tome što oni šire dezinformacije među neupućenima, jer je malen krug onih koji se razumiju u problematiku naše prijevodne književnosti. Ne preostaje nam drugo nego da dezinformacije opovrgavamo informacijama: valja posezati za primjerima.

Ne kanimo tvrditi da prije rata nije bilo i dobrih prijevoda: bilo ih je i dobrih, i savjesnih, i značajnih — ali od onoga što se u pustom merkantilizmu prevelo prije rata, a osobito za vrijeme rata, mogle bi se čitave biblioteke izbaciti iz naših javnih knjižnica, i ne bi bilo nikakve štete, jer nisu drugo doli golo smeće.

Nećemo duljiti, nego ćemo svoje tvrdnje odmah potkrijepiti dokazima, to jest primjerima iz jedne takve knjige. U rukama nam je naime knjiga: Trygve Gulbrandsen, »Björndalska baština«, izdanje Naklade A. Velzeka, Zagreb 1944.

Na početku te knjige, prije nego što zareda sam tekst, na posebnoj je, čistoj strani pompozno najavljen prevodiočev pogovor o piscu, to jest »opširan prikaz iz pera...« itd. I pomislimo: kada taj zna pisati o norveškoj književnosti, valjda zna i prevoditi s norveškoga. Ali nuto jada: premda je na poledini naslovne strane naznačen naziv izvornika, ipak taj prijevod nije ni primirisao originala, nego je prevodilac svoj proizvod skalupio prema — njemačkome! Otkrili smo to ponajprije po nekim neobičnim — njemačkim imenima u tome »prijevodu«. Ono što nekoć bijaše norveško štivo, a poslije ponešto skraćeni njemački prijevod Ellene de Boor (naklada Albert Langen - Georg Müller, München 1943), najposlije se, zahvaljujući peru našeg prevodioca, pretočilo u goli besmisao.

Uzet ćemo nekoliko primjera, sa svega nekoliko strana iz prvog dijela te knjige, jer nema toga tko bi ikad stigao prikazati sve besmislice u njoj: prijevod je u tom pogledu neiscrpan i nenadmašan. (Od naših poratnih neodgovornih prijevoda uz bok bi mu mogao stati jedino »prijevod« dijalozirane Cervantesove novele »Razgovor pasa«, izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb 1949.)

Pripovijeda norveški pisac kako se neki stolar razumijevao i u druge zanate pa dobio nadimak *Mangfoldig*, tj. Mnogostrani. U našega prevodioca taj majstor ne nosi ni norveški ni naš nadimak, nego njemački — *Vielfalt!* Neki opet kočijaš, budući da je vozio starinske kočije na kojima je upravljačevo mjesto straga (norveški *bakpaa*), stekao je nadimak *Bakpaa*. U »prijevodu« se on zove — *Hintenauf!* I sve tako, čitavom knjigom! Uzalud bismo dakle taj prijevod uspoređivali s originalom: njegov je predložak njemački, pa ćemo ga s njim i uspoređivati.

Pripovijeda norveški pisac kako su novom župniku bili župljani na sjeveru zagonetni, nerazumljivi, nije znao što da misli o njima, *nikako s njima da bude načistu (aber wirklich klug konnte er aus jenen Leuten im Norden noch nicht werden)* — a prevodilac »Ali uistinu mudar nije mogao od onih ljudi na sjeveru nikako postati« (strana 29).

Djevojci bilo hladno, otišla u postelju, *wukla se među hladne plahte (und kroch zwischen die kalten Laken)* — a prevodilac: »počne se šuljati između hladnih zidova« (35).

Ljudi nazdravljaju dvojedinoj kraljevini Danskoj i Norveškoj (*auf das Zwillingsreich*) — a prevodilac »carstvu blizanaca« (39).

Poznati i bogati seoski posjednik ostao hladan *kad su uglednici iz grada počeli suviše jasno pokazivati svoju snishodljivost (als die Standespersonen ihre Herablassung allzu deutlich spüren liessen)* — a prevodilac »kad su ugledne osobe odviše jasno osjetile, kako ih govornik (?) potiskuje pomalo u pozadinu seljaka« (42). Zbilja tumačenje da se čovjek prekrsti od čuda!

Žena imala lijepu haljinu, pa je druge žene ogovarale: *našle su da je previše skupocjena za ženu koja je proizišla iz tako skromnih prilika — man fand es unangemessen kostbar für eine, die aus so engen Verhältnissen kam*) — a prevodilac: »Našlo se toga razgovora (!) i neprimjerno dragocjenog (!) o onoj, koja je...« itd. — strana 47. Prevodilac nije razumio ono *es* koje se odnosi na haljinu (*das Kleid*), pa je uzeo izmišljati koješta.

Riječ je o vjenčanju: Neizrecivu je brigu i muku djevojka premučila i neizmjernu radost proživjela *očekujući taj čas (auf dem Weg zu dieser Stunde)* — a prevodilac slabo namakao naočari na nos: »na putu k ovoj sobi« (53).

Pisac opisuje svirku i ples na seoskoj svadbi: Taj ples i ta glazba — bijaše to bujica što je rasla i nosila, bijaše to nešto što je divljalo i bješnjelo, sve više i vrtoglavije... To prevodilac ovako pretače i stilizira: »Ples i glazba iza nje rasla i penjala se još više — sve do kidanja njezinih osjetila; sve je raslo i raslo uvijek više, bjesnjelo je — divlje, još više divlje i divlje — bjesnilo — konac« (54).

Adelaide se neobično dojmila ta nježna molba njezina *bučnog oca (diese zarte Bitte ihres polternden Vaters)* — a prevodilac: »Probudi čudnovato čuvstvo u Adelaidi ova nježna molba njezina oca, *mukotrpnog, ali zadovoljnog sa samim sobom*« (60).

Otvorila je staklena vrata na balkonu (*sie öffnet die Fenstertür*) — a prevodilac: »otvori prozorska vratašca« (62).

Pisac lijepo opisuje vjetar: Kad bi vjetrina razvalila krajinom, bijaše kao da se izvaljuje iz zemlje i kao da se čitava kuća podiže te će u vihoru udariti u kovitlac. Praskalo i škripalo u debelim brvnima i gredama, a onda mahom prestajalo kad bi sjeverac legao... To naš prevodilac kazuje jednostavnije: »Pucketalo je i škripalo i zatim zamuknulo s jednim teškim makcem (!), kad se vjetar smirio« (76).

Vrata što vode u Dagovu sobu stajala su otvorena, tako Adelaidi bijaše sada po volji (*Die Tür zu Dags Zimmer stand offen, so liebte sie es jetzt* — a prevodilac, ne razumijevajući tekst, stavlja: »Vrata prema Dagovoj sobi bila su otvorena, *tako ih je ljubila sada*« (76).

Žena ležala i mučila se rađajući: *trudovi bivali sve češći (die Wehen folgten immer dichter aufeinander)* — a prevodilac, da utješi čitatelje, pohitio sa svojim humorom i ovako protumačio: »ali je puhanje slijedilo sve gušće i gušće« (77).

Sama Tereza Björndal uputila je djevojku da pomaže u porodu i u bolesti (*Sie war von niemand geringerem als Therese Björndal selbst als Hilfe bei Wochenbett und Krankheit eingesetzt worden*) — a naš prevodilac samu tu djevojku, koja nije bila trudna, stavlja u porodiljinu postelju

i objašnjava: »a bila joj je kao primalja nitko manji nego sama Tereza Björndal« (78).

Adelaide je ležala kao u omami, od bolova i od prividenja. Zato i nije čula ono što je čula gospođica Kruse (koji nije bila ni bolesna niti je imala prividenja). Jest, ali se prevodilac ne slaže s piscem, on zna bolje: »Stoga nije ni čula, ni ona ni djevice Kruse« (78).

Neka se čitatelj ne čudi ovoj sad djevojci: prevodilac sve gospođice redom pretvara u djevice. Valjda u naknadu za ono što je jednu autentičnu djevicu prikazao kao trudnu pa je položio u porodiljinu postelju i priredio babine. Šta ćemo, pogriješio čovjek na jednoj strani pa uzeo da popravlja na drugoj, baš kao nogometni suci kad dosude jedanaesterac. (Napose će prevodilac ostati pažljiv prema ovoj gospođici Kruse: kad ona i sama rodi dijete, on joj i dalje daje počasni naslov djevice.)

Bijaše Adelaidi kao da se iznenada našla u živu *susretu* (*Begegnung*) sa svom snažnom prošlošću — a prevodilac ono *Begegnung* čita kao *Be-wegung*, pa kiti i servira: »Adelaida se osjećala kao da joj je iznenada prizvana u svijest živa *kretnja*...« (79). Proklete štamparske buhe, pogotovu one gotske, već su napakostile mnogom prevodiocu!

Stari Dag sjedi na Badnjak za stolom u kući i — čita božićni tekst iz biblije položene između dviju svijeća, kao u crkvi. Rečenica jasna da već ne može biti jasnija. Ali ne i prevodiocu, jer on stavlja: »prisluškuje bibliju kod crkvenih svjetiljaka« (82).

S proljeća u zemlji sve previralo i bubrilo, žuborila voda na sve strane (*Es gärte und schwoll im Erdboden...*) — a prevodilac, očitio sljedbenik Bakov, sve to prenosi u podrum: »Vrilo je i bujalo u podrumu« (87).

Posjednici koji su ostali bez novca zalagali su imanja, ali su do nekog roka mogli ta imanja opet otkupiti. Tako je i stari Dag očekivao otkup imanja (*den Rückkauf erwartet*) — a prevodilac: »očekivao povratnu nazadnju kupnju« (92).

Pošto je primio povoljnu vijest o otkupu, stari je Dag bio blag. — Tu jednostavnu rečenicu prevodilac pretvara u svoj stilistički biser: »Iza povoljnog uredjenja prava povoljnog kupa slobodnih dobara bio je Dag blago i milostivo raspoložen« (93).

U općini imali opaka načelnika (zvao se Tuv), pa je narod o njemu govorio: »Tuv poglavar — zao glavar«. Pisac je na norveškom lako postigao igru riječima: *Lensman Tuv er en tjuv* (»Načelnik je Tuv lopov«). Njemačkom prevodiocu bilo je teže: morao je načelniku promijeniti ime u *Ravner* da bi mu se slagalo s riječju *Gauner*. U njemačkom prijevodu dakle stoji: *Lensman Ravner ist ein Gauner*. — A naš prevodilac sve lako rješava, i još dodaje objašnjenje u zagradi: »Lenovac (feudovac, vazal) Ravner je lopov« (94). Kasnije se, u zagradi na strani 156, dodaje još i »zakupnik«. A vi, čitaoci, birajte što vam je po volji!

Dag i major sjedili su u naslonjačima u prednjoj dvorani i politizirali. **O** jednom Dag ustade: kao prijatna pojavio se njegov snažni lik u odsjaju ~~vatre~~ iz kamina u prednjoj dvorani, gdje su sjedili (*in der Diele, wo sie saßen*) — a prevodilac popravlja: »Poslije toga se podiže stari na *podnici*, gdje su sjedili« (104).

Stariji mališan švrljao posvuda, a manji za njim tapkao krivim nožima... Toliko pisac. Umiljata slika. — A prevodilac: »Stariji se igrao posvuda, a i mali se za njim gegao na svojim omega-nogama« (105).

U najsretnijim trenucima znala bi osjetiti srh nemira i tjeskobe: **c**ijelo će se nešto dogoditi (*irgend etwas musste kommen*) — a prevodilac frazeolog: »Neki vrag je morao doći« (107).

Dag promatra mrtvog sinčića: male usne razdvojio trpak smiješak, **b**ijelo se i neobično sjalo među vilicama (*weiss und sonderbar leuchtete es zwischen den Kiefern*). Riječ je, dakako, o zubima što vire iz vilica. Ali prevodilac ne tare glavu, on stavlja: »bijelo je i čudnovato svjetlucalo među lučima« (109).

Adelaidin otac, major, bio zapleten u nekakve novčane poslove zbog **z**emá, te je prije vremena *otpremljen iz službe* (*war vorzeitig verabschiedet worden*) — a prevodilac s neba pa u rebra: »prerano umro« (111).

Pokopao prevodilac majora, sve bez uobičajene pompe i daće, ali ne **b**rinite, čitatelji: oživjet će major odmah na idućoj strani — da i opet umre!

Pisac se nadugo trudi — cijelu jednu knjigu i po — da nam objasni **č**a je mladi Dag sin Tereze Holderove i *unuk* Holderov — a prevodilac u odlučnom času stavlja »ujak« (112), i još, da pritrvdi i zapečati, priklapa: »u to se nije moglo sumnjati«. Nevolja je ta gotica, čovjek s mutnim naočarima, i još mutnijim pogledom na odgovornost u radu, lako će ono *Enkel* pročitati kao *Onkel*!

Gospodaričina kći donijela na pladnju jelo i piće, zastrla stol stolnjakom i na nj onda stavila pladanj. (Taj se njezin posao na njemačkom zove *aufdecken*.) Stari je Dag kratko pogledao kćer u lice *dok je zastirala stol* (*er hatte einen raschen Blick auf das Antlitz der Tochter geworfen, als sie aufdeckte*) — a prevodilac lupeta: »Dobacio je brzi pogled na kćerino lice, kada ju je otkrio« (114). I opet su nevolju izazvale mutne naočari i sitne gotske buhe: prevodilac pobrkao *aufdecken* i *entdecken*!

Pripovijeda pisac kako je neka gorska hrid vrletna i opasna: tko se po njoj i uspne, ne može sići (jer padne i pogine). Taj o svome pothvatu neće pripovijedati, jer će mu se uzeti govor, to jest bit će mrtav. Pisac to kazuje poslovičnim rijekom:

O smrti bi u toj gori
pričao tko ozgo dođe,
ali govor takvog prođe:
mrtav tko je, taj ne zbori.